ISSN 2392-0300 „Civitas et Lex” 2026 / 3(51)
DOI 10.31648/cetl.12546

NAUKI PRAWNE / LEGAL SCIENCES

Dobrosława Tomzik
Instytut Allerhanda,
Izba Adwokacka w Katowicach
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5163-8851
e-mail: adwokatdtomzik@interia.pl

ZDANIE ODRĘBNE ŁAWNIKA

Streszczenie: Artykuł podejmuje problem zakresu i charakteru zdania odrębnego składanego przez ławnika w postępowaniu sądowym, koncentrując się na pytaniu, czy powinno ono spełniać wymagania właściwe dla uzasadnienia orzeczenia kończącego postępowanie. Autor analizuje obowiązujące regulacje procesowe dotyczące zdania odrębnego, jego funkcje gwarancyjne oraz znaczenie dla realizacji zasady transparentności i kontroli instancyjnej orzeczeń sądowych. Rozważania prowadzą do wniosku, że choć zdanie odrębne ławnika nie musi w pełni odpowiadać formalnym wymogom uzasadnienia orzeczenia kończącego postępowanie, zwłaszcza po nowelizacji procesu karnego, to powinno jednak spełniać minimalne standardy rzetelności argumentacyjnej, umożliwiające odtworzenie toku rozumowania i ocenę zasadności prezentowanego stanowiska. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie istoty zdania odrębnego, jego funkcji w systemie prawnym oraz omówienie warunków formalnych, jakie muszą zostać spełnione dla jego skutecznego złożenia. Analiza obejmuje zarówno regulacje normatywne, jak i znaczenie zdania odrębnego w praktyce orzeczniczej.

Słowa klucze: zdanie odrębne, *votum separatum*, ławnik

A LAY JUDGE’S DISSENT

Abstract: The article addresses the issue of the scope and nature of a dissenting opinion expressed by a lay judge in judicial proceedings, focusing on the question of whether it should meet the requirements applicable to the reasoning of a judgment concluding the proceedings. The author analyzes the current procedural regulations concerning separate opinions, their guarantive functions, and their significance for the implementation of the principles of transparency and appellate review of judicial decisions. The discussion leads to the conclusion that, although a lay judge’s separate opinion need not fully comply with the formal requirements of the reasoning of a judgment concluding the proceedings – particularly following the amendment of the criminal procedurę – it should nonetheless meet minimum standards of argumentative rigor, enabling the reconstruction of the reasoning process and the assessment of the validity of the position presented. The aim of this article is to present the essence of a dissenting opinion, its functions within the legal system, and to discuss the formal requirements that must be met for its effective submission. The analysis encompasses both the normative regulations and the significance of a separate opinion in judicial practice.

Keywords: dissenting opinion, *votum separatum*, lay judge

1. Wprowadzenie

Instytucja ławników stanowi jeden z przejawów udziału czynnika społecznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w rozumieniu art. 182 Konstytucji RP[1]. Przepis ten stanowi normatywny fundament funkcjonowania instytucji ławników w polskim systemie sądownictwa. Zasady ich powołania określają przepisy ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych[2]. Choć ich rola w krajowym porządku prawnym ulegała na przestrzeni lat zmianom, dostrzega się coraz mniejszy katalog spraw, w jakich mogą występować, zwłaszcza w sprawach cywilnych, to wciąż pozostają oni istotnym elementem składu sądu w określonych kategoriach spraw zarówno w postępowaniu cywilnym, jak i karnym. Jak wskazuje doktryna, ławnikami powinny być osoby świadome swojej roli i spełniające wymagania ustawy, chętne do wypełniania swoich obowiązków – tylko w ten sposób unika się obserwowanych czasami w praktyce przypadków nieodpowiedniego wykonywania funkcji ławnika[3], który jest swoistym łącznikiem między sądem a społeczeństwem[4]. Dobrosława Szumiło-Kulczycka podnosi przy tym, że obecność ławników służy wydaniu bardziej sprawiedliwego wyroku[5]. Nierzadko ich rola w orzekaniu nie ogranicza się jedynie do biernej obecności podczas rozprawy – obejmuje również aktywny udział w naradzie nad rozstrzygnięciem, możliwość wyrażenia własnego stanowiska w toku dyskusji nad treścią wyroku, a także ewentualne zgłoszenie zdania odrębnego[6]. Warto tym samym przybliżyć tytularną instytucję, co uczynione zostanie w dalszych rozważaniach.

Przede wszystkim należy pamiętać, że ławnicy niekoniecznie są osobami z wykształceniem prawniczym. Zgodnie z przepisami art. 158–159 p.u.s.p. mają to być osoby: posiadające obywatelstwo polskie oraz pełnię praw cywilnych i obywatelskich; nieskazitelnego charakteru; które ukończyły 30 lat, a nie ukończyły 70 lat; zatrudnione, prowadzące działalność gospodarczą lub mieszkające w miejscu kandydowania co najmniej od roku; zdolne ze względu na stan zdrowia do pełnienia obowiązków ławnika; posiadające co najmniej wykształcenie średnie lub średnie branżowe, niezatrudnione w sądach powszechnych i innych sądach

---

[1] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997, nr 78, poz. 483.

[2] Dz.U. z 2024, poz. 334 t.j. (dalej: p.u.s.p.).

[3] M. Orecki, *Instytucja ławnika sądowego w postępowaniu cywilnym. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, „Przegląd Sądowy" lipiec–sierpień 2012, s. 166.

[4] K. Ziółkowska, *Rola ławnika sądowego w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna" 2014, nr 10/4, s. 73.

[5] D. Szumiło-Kulczycka, *W pogoni za rzetelnym procesem karnym. Księga dedykowana Profesorowi Stanisławowi Waltosiowi*, LEX/el. 2022.

[6] Szerzej na ten temat: M. Pisz, *Udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości jako jedna z gwarancji funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego w polskim prawie konstytucyjnym*, „Studia Prawnoustrojowe" 2022, nr 55, s. 269–280; M. Rojewski, *Udział ławników w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości jako realizacja artykułu 182 Konstytucji RP*, Instytut Spraw Konstytucyjnych, www.isk.org.pl/wp-content/uploads/2022/12/M.-Rojewski-Udzial-lawnikow-w-sprawowaniu-wymiaru-sprawiedliwosci-jako-realizacja-artykulu-182-Konstytucji-RP.pdf; Ł. Krzyżewski, *Udział czynnika społecznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych w realiach XXI wieku*, „Zeszyty Prawnicze" 2023, nr 23(10), s. 127–150.

oraz w prokuraturze; niewchodzące w skład organów, od których orzeczenia można żądać skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego; niebędące funkcjonariuszami Policji ani innymi osobami zajmującymi stanowiska związane ze ściganiem przestępstw i wykroczeń, adwokatami, radcami prawnymi ani aplikantami tych zawodów, duchownymi, żołnierzami w czynnej służbie lub funkcjonariuszami Służby Więziennej; ani radnymi gminy, powiatu i województwa.

Powstaje zarazem pytanie, czy obowiązujący model normatywny regulujący możliwość zgłoszenia zdania odrębnego przez ławnika zapewnia rzeczywistą realizację konstytucyjnych i procesowych gwarancji związanych z jego udziałem w orzekaniu, czy też instytucja ta ma przede wszystkim charakter formalny i nie prowadzi do pełnej ochrony autonomii stanowiska ławnika. Wątpliwości te nabierają szczególnego znaczenia wobec rosnącej dyskusji nad rolą czynnika społecznego w wymiarze sprawiedliwości oraz zakresem rzeczywistego wpływu ławników na treść orzeczeń sądowych. Warto przy tym odpowiedzieć na pytanie, czy wobec ławników, których zadaniem jest reprezentować społeczeństwo[7], ze względu na brak co do zasady udokumentowanej wiedzy prawniczej (choć nikt nie wyklucza osób z wykształceniem prawniczym niewykonujących zawodu) – należy oczekiwać sporządzenia dokumentów zgodnie z przepisami proceduralnymi?

Problem badawczy niniejszego opracowania sprowadza się do odpowiedzi na pytanie, czy obowiązujące rozwiązania normatywne dotyczące omawianej instytucji odpowiadają funkcjom, jakie instytucja ta powinna pełnić w demokratycznym państwie prawnym, w szczególności w zakresie ochrony niezależności członków składu orzekającego, transparentności procesu decyzyjnego oraz realizacji zasady udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości.

Autorka przyjmuje tezę, że obowiązujące regulacje prawne dotyczące zdania odrębnego wobec braku jednoznaczności treści przepisów stanowią jedynie formalną możliwość, nie zapewniając przy tym pełnej realizacji wskazanych funkcji. Powoduje to, że instytucja ta nie wykorzystuje w pełni swojego potencjału gwarancyjnego i ustrojowego. W konsekwencji zasadne jest podjęcie próby ponownej oceny jej konstrukcji prawnej oraz sformułowanie postulatów *de lege ferenda* zmierzających do zwiększenia efektywności udziału ławników w procesie orzekania.

Realizacji wskazanego celu służy zastosowanie metody dogmatycznoprawnej, obejmującej analizę obowiązujących regulacji procesowych i ustrojowych odnoszących się do tytułowej instytucji, uzupełnionej analizą poglądów doktryny oraz orzecznictwa. W zakresie niezbędnym do oceny funkcji omawianej instytucji wykorzystano również metodę funkcjonalną, pozwalającą na zbadanie relacji pomiędzy przyjętymi rozwiązaniami normatywnymi a ich znaczeniem dla realizacji konstytucyjnych zasad niezależności członków składu orzekającego, kolegialności orzekania oraz udziału czynnika społecznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości.

Tworząc niniejszą pracę posiłkowano się wywiadem autorki z czynnymi ławnikami orzekającymi w sprawach rodzinnych i karnych. Informacje uzyskane

[7] K. Ziółkowska, *Rola ławnika sądowego w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości*, s. 73.

od ławników Sądu Okręgowego w Katowicach i Sosnowcu prezentują stanowisko, zgodnie z którym nie składają oni zdań odrębnych, ponieważ albo nie wiedzą, że mają taką możliwość, albo nie wiedzą, jak je skonstruować. Wedle informacji rady ławnicze nie prowadzą szkoleń z tego zakresu, podobnie Ministerstwo Sprawiedliwości i sądy. Możliwość kreowania zdań odrębnych ma jednak niebagatelny wpływ na potencjalne orzekanie. Mimo coraz częstszego ograniczania spraw, w których występują ławnicy (co dosadnie skrytykował m.in. Stanisław Waltoś[8]), składy kolegialne sędziowsko-ławnicze nadal stanowią jedne z najczęściej występujących w sądach pracy, w sprawach karnych, rzadziej już w sprawach rodzinnych, ale te mają również wysoką wagę społeczną.

2. Zdanie odrębne – charakterystyka ogólna

Punktem wyjścia dalszych rozważań jest wyjaśnienie pojęcia zdania odrębnego, określanego również jako *votum separatum*. Patryk Kowalski definiuje je jako oświadczenie lub akt woli jednego z członków składu orzekającego, odmienne od większościowego zdania pozostałych jego członków[9]. Jest prawem, a nie obowiązkiem[10]. Mateusz Grochowski podkreśla, że *votum separatum* i jego uzasadnienie należą do najbardziej niejednoznacznych elementów działalności orzeczniczej sądu[11]. Andrzej Olaś słusznie wskazuje, że choć występowanie zdania odrębnego może osłabiać argument za zwiększoną wagą orzeczenia kolegialnego, to unaocznia autentyczność i integralność procesu sądowego stosowania prawa, zwiększa jego transparentność i buduje zaufanie obywateli do systemu wymiaru sprawiedliwości[12]. W doktrynie pojawiają się również głosy, że choć instrument ten ogranicza tajemnicę narady i głosowania, to służy umacnianiu niezawisłości sędziowskiej – przegłosowany sędzia ma prawo zamanifestować swój pogląd[13].

---

[8] S. Waltoś, *W dziesięciolecie obowiązywania Kodeksu postępowania karnego*, „Państwo i Prawo" 2019, nr 4, s. 3–18.

[9] P. Kowalski, *Funkcje zdań odrębnych od wyroków sądów administracyjnych w sprawach podatkowych*, „Przegląd Sądowy" 2022, nr 6, s. 66.

[10] K. Sychta, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, pod red. J. Zagrodnika, LEX/el. 2024, art. 114; A. Jakubecki, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. T. I. Artykuły 1–366*, pod red. T. Wiśniewskiego, LEX/ el 2021, art. 324.

[11] *Uzasadnienie decyzji stosowania prawa*, pod red. M. Grochowskiego, I. Rzucidło-Grochowskiej, LEX/el. 2015.

[12] A. Olaś, *Kolegialność a jednoosobowość – skład sądu I instancji w procesie cywilnym: doświadczenia i perspektywy polski*, „Polski Proces Cywilny" 2020, nr 3, s. 504.

[13] J. Gujda, *Zdanie odrębne jako forma „krytyki" wyroku sądowego w procesie karnym*, „Iustitia" 2015, nr 3, s. 141.

3. Zdania odrębne warunki formalne

Zgodnie z przyjętymi w doktrynie zasadami, zarówno w postępowaniu cywilnym, jak i karnym[14] zdanie odrębne może odnosić się do całego orzeczenia, jego części albo wyłącznie uzasadnienia[15]. Natomiast w postępowaniu karnym może również dotyczyć pominięcia rozstrzygnięcia, które zdaniem składającego *votum separatum* powinno zostać zawarte w wyroku[16]. Jak wskazuje Bogdan Bladowski[17], zdanie odrębne może się odnosić do rozstrzygnięcia zawartego w sentencji, a także zasadniczych motywów. Podkreśla się, że jest ono skuteczne, gdy nie jest obarczone wadą prawną oraz zostało złożone w ustawowo określonym czasie i wymaganej formie[18]. W doktrynie pojawiają się głosy, że jego struktura powinna w zarysach odpowiadać strukturze orzeczenia z uzasadnieniem[19].

Bez wątpienia warunki formalne należy podzielić na te przed ogłoszeniem orzeczenia, jak i po jego ogłoszeniu i podpisaniu orzeczenia i uzasadnienia[20].

Zgłoszenie zdania odrębnego zarówno w przypadku sprawy karnej[21], jak i cywilnej[22] odbywa się podczas narady, a przy podpisie na orzeczeniu zaznacza się je odpowiednią wzmianką, np. „zd. odr." lub „c.v.s." (*cum voto separato*).

W sprawach karnych art. 114 § 4 k.p.k. *in fine* wyraźnie wskazuje, że „Obowiązek sporządzenia uzasadnienia zdania odrębnego nie dotyczy ławnika". Ławnik jest zobowiązany zatem przedstawić swoje stanowisko i nie musi go szczegółowo uzasadniać. Sąd w momencie ogłoszenia wyroku sygnalizuje zgłoszenie zdania odrębnego, a jeżeli składający wyrazi na to zgodę – podaje do wiadomości jego nazwisko.

---

[14] A nawet w postępowaniu przed sądami administracyjnymi, wszak najszerzej w praktyce występują one w orzecznictwie podatkowym WSA i NSA, gdzie nie występują składy ławnicze – szerzej na ten temat A. Bielska-Brodziak, Z. Tobor, *Zdania odrębne w orzecznictwie podatkowym*, „Przegląd Podatkowy" 2013, nr 9, s. 9–14. Przykład popularnego zdania odrębnego w sprawie karnej, gdzie w składzie ławniczym złożono dwa zdania odrębne przez sędziów – A. Partyk, *Dla przypisania usiłowania zabójstwa wystarczy godzić się na to, że ofiara umrze*, LEX/el. 2017.

[15] K. Sychta, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, art. 114.

[16] E. Samborski, *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, LexisNexis 2013.

[17] B. Bladowski, *Pisma sądowe w sprawach cywilnych*, LEX/el. 2012.

[18] J. Bartoszewski, *Zdanie odrębne w procesie karnym*, Warszawa 1973, s. 42–43.

[19] J. Gudowski, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. T. II. Postępowanie rozpoznawcze*, pod red. T. Erecińskiego, LEX/ el. 20165, art. 324.

[20] Orzeczenie dla ważności wymaga, aby zapobiec instytucji *sententia non existens*. Szerzej na temat tej problematyki zob.: W. Siedlecki, *Podstawy rewizji cywilnej*, Warszawa 1959, s. 7n.; W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1984, s. 257; A. Marciniak, *Problem sententia non existens w polskiej literaturze prawa cywilnego*, w: *Sciritti in onore di Elio Fazzalari*, t. 2, Milano 1993, s. 270; Ł. Błaszczak, *Orzeczenia nieistniejące (sententia non existens) w sądowym postępowaniu cywilnym*, w: *Wokół problematyki orzeczeń*, pod red. Ł. Błaszczaka, Toruń 2007, s. 7n.; A. Góra-Błaszczykowska, *Zasada równości stron w procesie cywilnym*, Warszawa 2008, s. 213n.; K Markiewicz, *Problem sententia non existens na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Rejent" 2002, nr 11, s. 92.

[21] Szerzej na ten temat: J. Świecki, *Zdanie odrębne w procesie karnym po nowelizacji z 7.07.2022 r.*, „Przegląd Sądowy" 2024, nr 3, s. 72–86.

[22] T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 259.

W sprawach cywilnych sytuacja jest odmienna i rodzi wątpliwości. Przepisy literalnie odnosząc się do zdań odrębnych stanowią następująco: zgodnie z art. 324 § 2 k.p.c. „Sędzia, który przy głosowaniu nie zgodził się z większością, może przy podpisywaniu sentencji zgłosić zdanie odrębne i obowiązany jest uzasadnić je na piśmie przed podpisaniem uzasadnienia. W razie zgłoszenia zdania odrębnego nie wygłasza się uzasadnienia" oraz zgodnie z art. 330 § 2 k.p.c. „Uzasadnienie wyroku w sprawie rozpoznawanej z udziałem ławników podpisuje tylko przewodniczący. W razie złożenia zdania odrębnego uzasadnienie wyroku podpisuje przewodniczący wraz z ławnikami".

Warto szerzej odnieść się konkretnie do zdań odrębnych nieprawniczych członków składów orzekających. Krzysztof Knoppek przedstawiał stanowisko, że ławnik, w przeciwieństwie do sędziego zawodowego, nie ma obowiązku składania odrębnego uzasadnienia[23]. Zaś Andrzej Jakubecki w nawiązaniu do § 119 ust. 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 18 czerwca 2019 r. *Regulamin Urzędowania Sądów Powszechnych*[24] uważa, że w takiej sytuacji przewodniczący wydziału wyznacza ławnikowi sędziego do pomocy w sporządzeniu takiego uzasadnienia[25]. Zwrócić należy szczególną uwagę na to, że wymóg uzasadnienia ławnika nie ma charakteru ustawowego i nie istnieje automatyczny nakaz dla przewodniczącego wydziału powołania sędziego do pomocy, a ma to wystąpić jedynie „w razie potrzeby". Zdaniem autorki, z punktu widzenia warunków formalnych aktu, w formułowaniu zdania odrębnego może pomóc sędzia, niemniej nie może on wyręczać ławnika w atrykułowaniu jego własnej oceny. Brak jest także ustawowego odniesienia do treści uzasadnienia zdania odrębnego, zaś w postępowaniu cywilnym obowiązuje zakaz analogii[26]. Nadto wymaga się by „przepisy postępowania sądowego interpretować, aby spełniały wymagania sprawiedliwości, a ponadto, aby rozpoznawanie spraw odbywało się w sposób zapewniający uczestnikom postępowania możność realnego wzięcia w nim udziału"[27].

W ocenie autorki nie można wymagać od ławników nieposiadających wykształcenia prawniczego, aby uzasadnienie ich zdania odrębnego zawierało odwołania do orzecznictwa, przepisów prawa lub poglądów doktryny. Dotychczas w literaturze brak jest bezpośrednich odniesień do ławników sporządzających *votum separatum*.

W zakresie omawianej instytucji *per se* słuszną konstatację wyraził A. Jakubecki, wedle którego w przypadku niezłożenia wniosku o uzasadnienie, gdy nie sporządza się uzasadnienia wyroku mimo zgłoszonego zdania odrębnego, to nie ma konieczności uzasadnienia zdania odrębnego[28]. Ławnik może zgłosić

[23] K. Knoppek, *Udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w postępowaniu cywilnym*, „Ius Novum" 2014, numer specjalny, s. 26.

[24] Dz.U. z 2024, poz. 867 t.j.

[25] A. Jakubecki, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, art. 324.

[26] Szerzej na ten temat: uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 28 listopada 2007 r., V CZ 102/07, LEX nr 623851.

[27] Uzasadnienie uchwały siedmiu sędziów z 25 kwietnia 2003 r., III CZ 8/03, Legalis.

[28] A. Jakubecki, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, art. 324.

zdanie odrębne i nie musi go uzasadniać do momentu złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku przez stronę/ uczestnika postępowania mającego w uzyskaniu uzasadnienia orzeczenia tak jak sędzia[29]. Następnie, po otrzymaniu wniosku o uzasadnienie, ma wskazać swoje uzasadnienie zdania odrębnego. Dodatkowym argumentem przemawiającym za takim stanowiskiem jest brzmienie art. 324 § 2 k.p.c. Przyjmując literalnie treść przepisu, wnioskuje się, że zgodnie z jego treścią obowiązek pisemnego uzasadnienia zdania odrębnego dotyczy wyłącznie sędziego. Ustawodawca bowiem w tymże przepisie wyraźnie odróżnia osobę sędziego od osoby ławnika. Znaczenie ma również art. 327^1 k.p.c., zgodnie z którym uzasadnienie wyroku powinno zawierać także uzasadnienie prawne. Jak wskazuje orzecznictwo, „zarzut naruszenia art. 327^1 k.p.c. może być usprawiedliwiony tylko w tych wyjątkowych okolicznościach, w których treść uzasadnienia orzeczenia Sądu I instancji uniemożliwia całkowicie dokonanie oceny tego wywodu, który doprowadził do wydania orzeczenia lub w przypadku zastosowania prawa materialnego do niedostatecznie jasno ustalonego stanu faktycznego”[30].

A nadto, jak wskazuje się w doktrynie, zarzuty czy to apelacyjne, czy kasacyjne powinny być skierowane przeciwko orzeczeniu sądu i jego uzasadnieniu, a nie argumentacji użytej w uzasadnieniu zgłoszonego zdania odrębnego[31]. Zdaje się, że wywód ławnika opisujący, dlaczego uważa odmiennie nie odwołując się przy tym do przepisów prawa, także spełni to wymaganie nawet bez konieczności pomocy sędziego wyznaczonego przez przewodniczącego wydziału. W szczególności, że według Mateusza Grochowskiego uzasadnienie *voti separati* nie jest samodzielnym składnikiem prawa do sądu, porównywalnym z jego typowymi atrybutami[32]. W przeciwieństwie do spraw karnych, w sprawach cywilnych jako element składowy uzasadnienie musi wystąpić, niemniej nie musi ono podlegać rygorom uzasadnienia wyroku, skoro ma to być jedynie zarys argumentacji.

4. Podsumowanie

Zdanie odrębne stanowi ważny instrument ochrony niezawisłości sędziowskiej oraz transparentności procesu orzekania. Jego znaczenie wykracza poza konkretną sprawę, wpływając na rozwój prawa i praktyki sądowej. Spełnienie warunków formalnych złożenia zdania odrębnego jest niezbędne dla jego skuteczności oraz właściwego funkcjonowania tej instytucji w demokratycznym państwie prawa. Na uwagę zasługuje szczególna rola ławnika w postępowaniu czy to karnym, czy cywilnym, odmienna od sędziego zawodowego mimo wspólnej funkcji orzeczniczej. Z wykładni literalnej art. 4 p.u.s.p. wynika, że ławnik ma prawa równe sędziemu,

[29] H. Pietrzkowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, LexisNexis/el. 2014.
[30] Wyrok SA we Wrocławiu z 13 stycznia 2026 r. I ACA 2287/25, Lex nr 4031092.
[31] I. Rzucidło, *Uzasadnienie orzeczenia sądowego*, LEX/el. 2020.
[32] M. Grochowski, *Uzasadnienie vot separati a prawo do sądu. Zależność i gwarancje*, „Studia Prawnicze” 2014, nr 4, s. 49–60.

ale nigdzie nie jest wskazane, że ma on także mieć obowiązki równoznaczne z sądem w zakresie znajomości procedury lub przepisów prawa materialnego. Wobec postulowanego priorytetu wykładni językowej[33], która czasem ustępuje wykładni celowościowej, konstatacja winna być jednoznaczna – inny jest cel zdania odrębnego ławnika wyrażającego pogląd społeczeństwa, a inny prawniczego elementu wymiaru sprawiedliwości. Uzasadnienie zdania odrębnego ławnika wyłącznie w sprawie cywilnej, wszak w karnej ustawodawca zrezygnował z tego obowiązku, winno być zrozumiałe, pisemne, ale niekoniecznie ma odwoływać się do przepisów prawa. W ocenie autorki uzasadnieniem zdania odrębnego ławnika winno być odwołanie się wyłącznie do kwestii światopoglądowych, społecznych, własnej oceny zgromadzonego materiału dowodowego. Warto także by *de lege ferenda* zauważyć potrzebę szkolenia ławników, w jaki sposób winni zgłaszać zdania odrębne i sporządzać uzasadnienia swoich zdań odrębnych oraz zachęcać ich ku temu, aby znacząco zwiększyć ich zainteresowanie możliwością wyrażenia własnego poglądu, nawet jeśli jest on w mniejszości.

Aldonie Tomzik –
mojej Wspaniałej Mamie i wieloletniej ławniczce z okazji 65. urodzin
16 kwietnia 2026 r.

BIBLIOGRAFIA

Berutowicz W., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1984.
Bielska-Brodziak A., Tobor Z., *Zdania odrębne w orzecznictwie podatkowym*, „Przegląd Podatkowy" 2013, nr 9.
Bladowski B., *Pisma sądowe w sprawach cywilnych*, LEX/el. 2012.
Błaszczak Ł., *Orzeczenia nieistniejące (sententia non existens) w sądowym postępowaniu cywilnym,* w: *Wokół problematyki orzeczeń*, pod red. Ł. Błaszczaka, Toruń 2007.
Góra-Błaszczykowska A., *Zasada równości stron w procesie cywilnym*, Warszawa 2008.
Grochowski M., *Uzasadnienie vot separati a prawo do sądu. Zależność i gwarancje*, „Studia Prawnicze" 2014, nr 4.
Gujda J., *Zdanie odrębne jako forma „krytyki" wyroku sądowego w procesie karnym*, „Iustitia" 2015, nr 3.
Knoppek K., *Udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w postępowaniu cywilnym*, „Ius Novum" 2014, numer specjalny.
Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366, od red. T. Wiśniewskiego, LEX/ el 2021.
Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze, pod red. T. Erecińskiego, LEX/el 2016[5].
Kodeks postępowania karnego. Komentarz, pod red. J. Zagrodnika, LEX/el. 2024.
Kowalski P., *Funkcje zdań odrębnych od wyroków sądów administracyjnych w sprawach podatkowych*, „Przegląd Sądowy" 2022, nr 6.

[33] Szerzej na ten temat: D. Tomzik, *Czy wnioski o uzasadnienie orzeczenia kierowane do sądu przez adwokata, radcę, rzecznika patentowego lub radcę prokuratorii Generalnej RP po 1.7.2023 r. powinny zostać objęte tym przepisem i posiadać wyszczególnienie twierdzeń, oświadczeń i dowodów w sprawie w trybie art. 1281 KPC?*, „Monitor Prawniczy" 2024, nr 12, s. 786–790 za: L. Morawski, *Teoria prawodawcy racjonalnego a postmodernizm*, „Państwo i Prawo" 2000, nr 1, s. 29n.

Krzyżewski Ł., *Udział czynnika społecznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych w realiach XXI wieku*, „Zeszyty Prawnicze" 2023, nr 10.
Marciniak A., *Problem sententia non existens w polskiej literaturze prawa cywilnego,* w: *Sciritti in onore di Elio Fazzalari*, t. 2, Milano 1993.
Markiewicz K., *Problem sententia non existens na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Rejent" 2002, nr 11.
Morawski L., *Teoria prawodawcy racjonalnego a postmodernizm*, „Państwo i Prawo" 2000, nr 1.
Olaś A., *Kolegialność a jednoosobowość – skład sądu I instancji w procesie cywilnym: doświadczenia i perspektywy Polski*, „Polski Proces Cywilny" 2020, nr 3.
Orecki M., *Instytucja ławnika sądowego w postępowaniu cywilnym. Uwagi de lege lata i de lege ferenda,* „Przegląd Sądowy" 2012, nr 7–8.
Partyk A., *Dla przypisania usiłowania zabójstwa wystarczy godzić się na to, że ofiara umrze*, LEX/el. 2017.
Pietrzkowski H., *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, LexisNexis/el. 2014.
Pisz M., *Udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości jako jedna z gwarancji funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego w polskim prawie konstytucyjnym*, „Studia Prawnoustrojowe" 2022, nr 55.
Rojewski M., *Udział ławników w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości jako realizacja artykułu 182 Konstytucji RP*, Instytut Spraw Konstytucyjnych.
Rzucidło I., *Uzasadnienie orzeczenia sądowego*, LEX/el. 2020.
Samborski E., *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Lexis Nexis 2013.
Siedlecki W., *Podstawy rewizji cywilnej*, Warszawa 1959.
Szumiło-Kulczycka D., *W pogoni za rzetelnym procesem karnym. Księga dedykowana Profesorowi Stanisławowi Waltosiowi*, Warszawa 2022.
Świecki J., *Zdanie odrębne w procesie karnym po nowelizacji z 7.07.2022 r.*, „Przegląd Sądowy" 2024, nr 3.
Tomzik D., *Czy wnioski o uzasadnienie orzeczenia kierowane do sądu przez adwokata, radcę, rzecznika patentowego lub radcę prokuratorii Generalnej RP po 1.7.2023 r. powinny zostać objęte tym przepisem i posiadać wyszczególnienie twierdzeń, oświadczeń i dowodów w sprawie w trybie art. 1281 KPC?*, „Monitor Prawniczy" 2024, nr 12.
Uzasadnienie decyzji stosowania prawa, pod red. M. Grochowskiego, I. Rzucidło-Grochowskiej, Warszawa 2015.
Waltoś S., *W dziesięciolecie obowiązywania kodeksu postępowania karnego*, „Państwo i Prawo" 2019, nr 4.
Wiśniewski T., *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013.
Ziółkowska K., *Rola ławnika sądowego w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości,* „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna" 2014, nr 10/4.